Muktupāvels

Dūkt un zvanīt saulrietā

"Mums patīk visu darīt ar baudu un mēru," atzīst Rūta un Valdis Muktupāveli. Kultūrantropoloģe un etnomuzikologs. Asociētie profesori, Rūta – Latvijas Kultūras akadēmijā, Valdis – Latvijas Universitātē. Mūziķi un folkloristi. Četru bērnu vecāki. Muktupāveli atklāj savus labsajūtas, prieka un mundruma avotus.

Somas stabules, ko mēdz dēvēt arī par dūdām, dūkām vai kulenēm, Valdis izgatavojis pats. Latvijā tās pūstas jau pirms pieciem gadsimtiem. Muktupāvelu muzikālajā *arsenālā* ir ne tikai mūsu tautas instrumenti, bet skaņu rīki no puspasaules.

Ieskanēties līdz ar zvanu

Mums patīk kopā padūkt. To dēvē par virstoņu dziedāšanu, tā ir īpaša balss skaņas *sadalīšanas* tehnika. Šādi muzic ram, tuvieši un mongoļi, arī Tibetas mūki.

Dūkšanu nemēdzam plānot, tā sākas spontāni, iepriekš neparedzami. Piemēram, ejam pastaigā gar jūru, ieraugā kāpu un uzkāpjam virsotnē. Viens iesāk dūkt, otrs pievienojas. Balss prasās laukā.

Tas nenotiek ar prātu. Loģika tajā brīdī atkāpjas, mēs ļaujamies. Nedomājam par skaņu, tā mūs iesvārsta. **Jūtam, k rezonēt. Esam uz viena toņa, vienās sajūtās, saskaņojušies ar dabu. Laiks apstājas.**

Ja dūkšanas prieks uznāk mājās, ņemam talkā dziedošos zvanus, ko nopirkām Indijā. Tie pēc izskata atgādina bļoda no vairāku metālu sakausējuma. Zvanus ieskandina ar koka vālīti. Skaņa kļūst fiziska, sajūtama. Pārņem sajūta, ka t paplašinājusies. To var dēvēt dažādi: par sākotnējā toņa atrašanu, skaņas meditāciju vai rezonēšanu ar Visuma skaņu.

Bieži vien uzdūcam, ja gaida darbs, kas saistīts ar saspringtu domāšanu. Ai, tā vien gribas to atlikt, novilcināt... Pa paskandinot dziedošos zvanus, daudz vieglāk ķerties klāt veicamajam. **Prāts ir atslēdzies no ikdienišķā, organisms līdz**

2.

Valdis pūš dūkuru

Interesants instruments ir didžeridū, līdzīgs prāvai un garai koka caurulei. Austrālijas ziemeļos jau tālā senatnē aborigēni to izmantoja rituālos. Tagad didžeridū vairāk gan spēlē Eiropā nekā Austrālijā.

Tīkami dūcošs instruments, tāpēc ienāca prātā latviskots nosaukums – dūkurs. To prasās spēlēt tikai vakarā. Vislabāk – saulei rietot. Dūkuram ir viens tonis, bet to var tembrāli pamainīt. Nevar nospēlēt melodiju, toties var dažādi *apdzīvot* vienu toni. Tas prasa īpašu koncentrēšanos.

Dūkuru spēlējot, jākontrolē elpošana. Gaiss jāievelk caur degunu un lēnām jāpludina caurulē. Lēnai elpai te ir liela nozīme, līdzīgi kā dūcot ar balsi. Muzicējot ar dūkuru, pilnībā attīrās visi deguna dobumi un kanāli. Sāc justies labi. Savu efektu dod arī **lēnā elpošana – uzlabo pašsajūtu.**

Muzicēšana un dziedāšana ir veselīga. Ne velti saka – mūzikā ir Dieva klātbūtne.

Sēdēt uz personīgā akmens

Zemi netālu no Baldones nopirkām pirms dažiem gadiem, un jau pērnruden sākām dzīvot savā mājā. Latvijā to var ļoti labi īstenot – strādāt pilsētā, bet dzīvot ārpus tās, lauku vidē. Tā **vieglāk saglabāt cilvēcisko veselumu.**

Mums paveicās, jo zemes gabalā gulēja liels un skaists laukakmens. Tas iederīgi *piekomponējās* koka paneļu mājai – iznāca dabisks slieksnis. Nevis pie parādes ieejas, bet pretējā pusē, kur paveras brīnišķīgs skats uz pļavu un birztalu.

Siltā laikā akmens pilnīgi prasa – lūdzu, sēdiet uz manis! Saulē iekarsis, patīkams. Sēžam uz omulīgā sliekšņa, jūtamies kā dabas daļa, iedvesmojamies.

Māja pati ir kā iedvesma. Varam gulēt pie atvērta loga, neskan ne tramvaja dārdi, ne mašīnu švīkstoņa. Tikai klusums.

Kāds mūsu draugs reiz teica – un pienāks rīts, kad neko citu nevajadzēs kā tikai iespēju, atverot mājas durvis, iekāpt zaļā zālītē. Mums tas jau ir.

4.

Elpot līdz ar purvu

Apkārt Baldonei ir brīnišķīga daba. Purvi un ezeriņi, gluži kā japāņu zīda grafikās. Aizbraucam ar mašīnu līdz priežu mežam, ejam purvu skatīties.

Daudzu izpratnē purvam ir tāda kā negatīva nokrāsa. Taču **tajā ir pirmatnība. Īpaša noskaņa.** Var smelties lielu filozofisku iedvesmu. Sajūsmināmies, cik sīki un pareizi purvā viss *uzbūvēts*, cik skaisti un trausli! Augu un putnu dažādība. Citādas smaržas un skaņas. Klausāmies, kā purvs elpo. Īsta dabas koncertzāle!

Cienīt kokli

Kokle ir gandrīz kā mājas dvēsele. Publiskā vietā – kluss instruments, bet mājās atdzīvojas, var ieskandināt visu. Pastrinkšķini kaut vai ar vienu pirkstu, un koklīte sāk rezonēt – kopā ar galdu un plauktu. Drīz jau ietrīcas siena. **Ķermenis sajūt vibrāciju.**

Klavieres labprāt uzspēlējam kopā. Mums patīk divatā sasēsties un *dragāt*, piemēram, *Baha invencijas* tā, ka sienas līgojas. Bērni vairs nebrēc, ka par skaļu, ka apnicis. Baldones mājā dzīvojam vieni paši. Trīs bērni jau ir savā dzīvē, vēl tikai Rasai, jaunākajai meitai, jāpabeidz vidusskola.

Baudīt eļļu un aizmirst sāli

Mūsu ēšanas stils ir samērā vienkāršs, līdzīgs Vidusjūras virtuvei. Ja nestrādā smagu fizisku darbu, bet sēž pie datora vai stāv auditorijā, karbonādi nevajag ēst!

Mielojamies ar dārzeņiem, baudām jūras veltes un sieru. Gatavojam tā, lai var pazīt, ko ēd. Netīk sašmorēt vai sajaukt visu kopā, līdz vairs nesaproti, no kā maltīte sastāv.

Ļoti **daudz lietojam olīveļļu.** Visbiežāk iegādājamies Itālijā vai Grieķijā tapušu. Tai gan noteikti jābūt svaigai, ne vecākai par gadu, citādi var zust garšas nianses.

Katram priekšā tiek likts liels šķīvis, uzlaista dažādas olīveļļas kā atsevišķas saliņas. Katrā no tām mērc svaigu, pašceptu maizi un izgaršo, izbauda.

Šī aizrautība sākās gluži nejauši. Reiz pagadījās ļoti garda eļļa. To baudot, jutām pat olīvkoka lapu un mizas garšu! Izcils svaigums, tīkams sūrums... Pamazām atklājam dažādu olīveļļu bagātīgās garšas notis.

Maizi cepam paši, tā nedaudz līdzinās itāļu iecienītajai čabatai (*ciabatta*). Rūta mīklā jauc gan kviešu, gan rudzu miltus, pievieno sagrieztus kaltētus tomātus un olīvas, dažādas garšvielas – raudeni, baziliku un majorānu.

Daudzu ēdienu iedvesmas avots gūts ceļojumos. Bujabēze (*bouillabaisse*), biezā zivju un jūras velšu zupa, nākusi no Francijas. Kazas un aitas siers mums iepatikās pēc Izraēlas apceļošanas. Neko klāt nevajag – tikai gatavus tomātus, maizi un olīveļļu.

Mums tīk ēst arī sieru kopā ar zemenēm. Droši vien izklausās dīvaini, taču ir garšīgi!

Latvijā meklējam labu kazas sieru. Ražotāji mēdz pielikt visu ko klāt, tas izjauc tīro garšu. Ir pat bijis, ka atrodam gardu sieru, sākam regulāri pirkt. Pēc laiciņa jūtam – nav vairs tik labs kā iepriekš, pievienoti *garšas uzlabotāji*. Tad gan – atā! – meklējam citu.

Garša ar laiku attīrās. Iespējams, tādēļ, ka maz lietojam sāli. **Ja ēdiens ir sasālīts, tas neiedvesmo.** Uz galda gan vienmēr turam rokas dzirnaviņas ar kristālisko jūras sāli. Ja kāds vēlas, lai uzmaļ sāļos graudiņus.

Pāris reizes gadā *noraujamies*, liekam galdā zieme̦ļnieku *smago artilēriju* – kartupeļu pankūkas ar speķi un krējumu, lietuviešu cepelīnus. Rūta dzimusi Lietuvā, prot tos gatavot. Tādai maltītei ik pa laikam ir jābūt. Citādi ķermenis sāks domāt – pag, pag, kur tad tauki palikuši?!

7.

Iedvesmoties no draugiem

Esam laimīgi par cilvēkiem, kas mums apkārt. Mums ir paveicies, dieviņš devis iepazīt brīnišķīgus ļaudis.

Tiekamies ne pārāk bieži, taču **cenšamies, lai kopā sanākšana izvēršas kvalitatīva.** Laikus gatavojamies, uzņemam draugus savās mājās. Viesošanos ar prieku izbaudām.

Noteikti ir kopīga maltīte, tā mums šķiet svarīga sastāvdaļa. Ne velti ir teiciens – **ja mielojas pie viena galda, arī darbus var paveikt kopīgi.**

Labprāt ar draugiem mājās muzicējam. Ne bieži, toties iedvesmojoši. Rodas mūzika, kas nav akurāt notīs ierakstīta, drīzāk – kā reakcija uz mirkļa impulsu. Varbūt gluži nejauši pieskaries koklei – pag, tā skaņa man kaut ko pateica... Jau paņem kokli, jau sāc spēlēt. Citi pievienojas. Kāds sēžas pie klavierēm, cits paķer bundziņas, tās allaž stāv pa rokai.

Muzicēšana iesākas un apaug ar labām domām un sajūtām.

Gunta Tabore